

Ronnie Nijboer

Wortelechtheid: belangrijk, maar ondergewaardeerd kwaliteitsaspect

Weloverwogen enten, óf op eigen wortel

Verschijnselen van onverenigbaarheid steken steeds meer de kop op bij bomen. Het loslaten van ent en onderstam heeft ernstige gevolgen voor de openbare ruimte. Dit probleem is bekend bij iepen en eiken (waaronder 'Koster'-zuileiken), maar komt nu ook voor bij andere soorten. Tijdens het minisymposium over onverenigbaarheid van laanbomen, georganiseerd door Boomzorg en Boom in Business, werd aangestipt dat ook *Tilia tomentosa* 'Brabant', *Tilia cordata*, *Robinia* en *Fraxinus excelsior* steeds vaker deze problemen vertonen. Ronnie Nijboer, specialist onverenigbaarheid bij Boomkwekerij Ebben, moedigt kwekers aan om te experimenteren met vermeerderen door het stekken van kwetsbare soorten.

Auteur: Karlijn Raats

Dit vakblad spreekt met Ronnie Nijboer van Boomkwekerij Ebben, specialist op het gebied van uitgestelde onverenigbaarheid. In de strijd tegen iepziekte houdt hij zich sinds 2001 met de kwekerijen Bonte Hoek en later Noordplant bezig met iepenvermeerdering door stek. Een van de resultaten is de specialisatie in Resistatiepen op eigen wortel.

Vermeerderen door stekken

Bij dit proces snijden vermeerderaars gezonde scheuten van een plant af, net onder een knoop, en verwijderen de onderste bladeren. Ze brengen eventueel een wortelstimulator aan en steken de stekken in een vochtig groeimedium, zoals potgrond. Bij voldoende licht en vochtigheid ontwikkelen de stekken binnen enkele weken wortels, waarna ze kunnen worden overgeplant. Boomkwekers zoals Boomkwekerij Ebben kweken de stekken verder op door ze te verplanten in de volle grond of in grotere (sleuf)potten. Dit proces, dat Nijboer opzette in de strijd tegen onverenigbaarheid, toonde aan dat iepen prima door middel van stekken te vermeerderen zijn. Nijboer moedigt nu ook experimenten aan met andere boomsoorten die gevoelig blijken te zijn voor onverenigbaarheid.

Zorgplicht en veiligheid

Bij uitgestelde onverenigbaarheid bestaat de

kans dat de problemen zich pas 20, 30 of zelfs 40 jaar na het enten van een boom manifesteren. 'Dit betekent dat we nu de problemen zien van ent-onderstamcombinaties die in het verleden zijn gemaakt, zoals cultivars die in de jaren zeventig, tachtig en negentig zijn geënt', legt Nijboer uit. 'Steeds vaker komt dit nu pas aan het licht en we kunnen verwachten dat dit de komende jaren vaker gebeurt.' Waarom werd dit in het verleden niet opgemerkt? 'Toen werd er waarschijnlijk minder aandacht aan besteed en haalde men de schouders op', glimlacht Nijboer. 'Bomen die ten prooi vielen aan onverenigbaarheid, werden simpelweg gekapt en vervangen door nieuwe. Tegenwoordig is er meer aandacht voor deze kwestie in verband met de zorgplicht en de veiligheid. Niet alleen bij iepen, waarbij het fenomeen al decennialang bekend is, maar ook bij andere boomsoorten.'

Blijven enten, maar weloverwogen

Vanwege deze verhalen hoor je volgens Nijboer steeds meer sceptische geluiden over enten van ontwerpers en inkopers, vooral bij gemeenten. 'Zij geven vaker de voorkeur aan de oorspronkelijke boomsoort in plaats van cultivars. Een goed voorbeeld van de voordelen van cultivars zijn *Fraxinus excelsior* 'Westhof's Glorie' en 'Altena', die minder zaad produceren. Beheerders en bewoners in stedelijke gebieden ervaren dat als positief. Wilde exemplaren kun-

nen daar namelijk overlast veroorzaken. Grote hoeveelheden zaad kunnen afwateringskolken verstopten, of wegwaaien zodat er zaailingen in tuinen opkomen. Het is dus belangrijk dat we ook andere boomsoorten door stekken proberen te vermeerderen.'

Als vooraanstaand bedrijf wil Boomkwekerij Ebben vooroplopen bij het aanpakken van deze problematiek. Nijboer: 'Dat betekent dat we experimenteren met zoveel mogelijk boomsoorten en cultivars die zijn vermeerderd op eigen wortel. Deze bomen worden op de kwekerij beoordeeld op goede verankering en goede doorgroei. Cultivars die hiervoor een onvoldoende scoren, zijn niet geschikt voor teelt op eigen wortel. Het is nog een minderheid, maar er zijn steeds meer vermeerderaars die interesse tonen in het vermeerderen via stekken.'

Dankzij deze voorlopers, vermeerderaars en laanboomkwekers, komen er op termijn waarschijnlijk steeds meer wortelecht vermeerderde bomen beschikbaar. 'Afnemers moeten innovatieve boomkwekers hiervoor belonen met preferente aankoop of een meerprijs', vindt Nijboer. 'We moeten deze kwaliteitsverbetering stap voor stap, maar resoluut in de sector doorvoeren, vinden we bij Ebben en Noordplant.' Sommige kwekers grijpen terug op de oude vermeerderingsmethode van het afleggen. Hierbij worden eenjarige scheuten van een moerstoof omgebogen, zodat het onderste twijgdeel onder de grond kan wortelen en de scheut recht omhoog kan doorgroeien. Nijboer: 'Deze methode is erg arbeidsintensief. Ook ontstaan er soms zogenaamde hockeysticks, met niet-wenselijke eenzijdige beworteling.'

Experimenten met stekken

Boomkwekerij Ebben experimenteert steeds vaker door samen te werken met in stekken gespecialiseerde vermeerderaars. Zo vermeerderen de broers Geurt en Gijsbert van Setten van Kwekerij Letteland in Opheusden alleen nog wortelecht, in totaal maar liefst zo'n 150 soorten en cultivars. Geurt van Setten: 'Het is een hele puzzel om een wortel te krijgen aan een houtig gewas, maar ruim tien jaar geleden zijn we uit volle overtuiging voor 100 procent overgestapt op vermeerderen door stekken. Enerzijds om een oplossing te bieden voor uitgestelde onverenigbaarheid, maar ook omdat de manier van telen ons aanstaat: we blijven graag dicht bij de oorsprong. Het geeft vol-

'Het is belangrijk dat we ook andere boomsoorten door stekken proberen te vermeerderen'

Het stekken van Resista-iepen

doening om te weten dat je iepen maakt die van top tot teen resistent zijn tegen iepziekte. Door een resistente iep te enten, ondermijnt je die resistentie. Ook zijn bomen op eigen wortel van top tot teen stabiel, aangezien ze als soort ooit exact in die hoedanigheid gevonden zijn. Je vindt immers geen veredeling in een zaai-bed.'

Alhoewel boomkwekerijen doorgaans al experimenteren met vermeerderen door stekken, gebeurt dit meestal nog in kleine aantallen. 'Momenteel wordt er marktbreed al wat ervaring opgedaan met soorten zoals *Pyrus* 'Chanticleer', vertelt Nijboer. 'Maar het is nog niet bekend hoe deze doorgroeit op eigen wortels, want gestekte bomen groeien soms minder snel dan geënte exemplaren. Bij iepen blijkt stekken een uitstekende optie, omdat ze goed doorgroeien. Daarom loont het om ook te experimenteren met andere boomsoorten die gevoelig zijn voor uitgestelde onverenigbaarheid.'

De kosten van experimenteren of stekken zijn vaak iets hoger vanwege de extra zorg en het proces van het bewortelen, maar de prijsverschillen met enten of uit zaad opkweken vallen

op zich wel mee. 'Door de bank genomen is de prijs van een gestekte of afgelegde tweejarige spil 5 à 10 euro hoger dan die van een geënt of uit zaad opgekweekt exemplaar. Dat heeft dus niet zoveel invloed op de totaalprijs van een boom; het varieert van 200 tot 500 euro en duurt.'

Alhoewel Nijboer geleidelijk aan meer belangstelling ziet bij vermeerderaars voor het vermeerderen via stekken, loopt het nog niet storm. 'Het vraagt de nodige investeringen in technieken zoals verwarmde kassen en nevelinstallaties, iets waar veel kleinere familiebedrijven nog terughoudend mee zijn', legt hij uit. 'En zolang geënte en geoculeerde bomen probleemloos kunnen worden afgezet, ontbreekt voor velen ook de stimulans. Bovendien komen zij zelden in aanraking met de gevolgen van onverenigbaarheid, bijvoorbeeld in de openbare ruimte. Ze leveren aan laanboomkwekers, die de bomen verder opkweken en aan eindgebruikers verkopen.'

Rol voor bestekschrijvers?

Volgens Nijboer is het belangrijk dat bestekschrijvers en inkoopers inspelen op uitgestelde onverenigbaarheid. Dat kan bijvoorbeeld

door het vroegere 'waarmerkstrookje' van Naktuinbouw te herintroduceren en verplicht te stellen bij leveranties. Dit strookje is niet meer verplicht, maar kan wel nog worden aangevraagd. Nijboer vertelt: 'Op het waarmerkstrookje staat de cultivarnaam vermeld en de gebruikte onderstam, c.q. zaailing of eigen wortel. Zo hebben afnemers inzicht in de vermeerderingswijze van hun aangekochte bomen. Wortelechte bomen zijn veel duurzamer dan geënte bomen. Ik vind dat een belangrijk kwaliteitsaspect, dat helaas nog ondergewaardeerd is.' Een waarmerkstrookje levert wel extra werk op. De strookjes moeten tijdig besteld worden en aan iedere boom moet er één geniet worden. 'Maar ik ben ervan overtuigd dat klanten de meerwaarde hiervan inzien', zegt Nijboer tot besluit. 'Zeker nu we zien dat de problematiek van uitgestelde onverenigbaarheid ook bij andere boomsoorten begint op te treden.'

BE SOCIAL
Scan, lees & deel!